

краєзнавчу роботу. Одна справа вивчати село, яке можна розглядати з вікна школи, „з якого видно перспективу, низку дворів, які тягнуться в низині по лінії шосе”, де можна завжди зайди в майстерню шевця, ковала, або зайди до мешканця і ваннати його меню, і друга вивчати, наприклад, місто, де форми виробництва, взаємовідносин та умови життя далеко складніші. Тут не так легко утворити „змічку школи з населенням, допомогти виробництву” (я беру до уваги школу трудову соц. вих.), тут не так легко обернути школу в постійний орган наукової пропаганди. На великий жаль автори збірника не навели ні одного прикладу практики краєзнавчої роботи в місті.

Не зваже було б додати авторам до збірника список окремої літератури краєзнавства, журналів, газет і коротенький звіт праці краєзнавчих організацій на Україні.

В загалі збірник т. т. Мостового і Волобуєва треба вітати. Він дійсно допоможе вчителеві розібратись в основних питаннях краєзнавства та в його методичних засадах.

Г. Гавриленко

Українська Академія Наук. Збірник історично-філологічного відділу № 33. Акад. Володимир Перетц. Слово о полку Ігоревім. Пам'ята феодальної України - Руси XII віку. Вступ. Текст. Коментар. У Київі — 1926 р. стор. IX + 356. Ціна 4 карб. 25 коп.

Українська Академія Наук надрукувала цінну наукову роботу акад. В. Н. Перетца, яка з'явилася наслідком довготривої праці вченого і, як каже автор, вже більше двох років чекала на свого видавця. Книга складається з таких розділів: 1) „вступ” — стор. 1 — 88, 2) „текст” — стор. 89 — 130, 3) „коментар” — стор. 131 — 330 і 4) „південно-руські літописні оповідання про похід Ігорів” стор. 331 — 351. Центральне місце книги — це е „коментар”, на який витрачено багацько довгої наукової праці. Але для ширших кол цікавіший є „вступ”, що являє собою невеличку монографію, або скоріше 12 маленьких розвідок на теми: 1) феодальна Україна - Русь XI—XII вв., 2) як „Слово” відкрито, 3) коли написано рукописа „Слова”, 4) точність видання 1800 р. та катерининської коїції, 5) Доля „Слова” в рукописній традиції, 6) які ще пам'ятки були в рукопису разом із „Словом”, 7) коли написано „Слово”, 8) автор „Слова”, 9) предтечі „Слова”, 10) „Слово” й народна словесність, 11) поганські боги в „Слові”, 12) „Слово” і західно-європейський середньовічний епос. Із цих розвідок перша, найбільша на розмір, — є й найцікавіша для читача. В ній автор робить спробу намалювати картину життя України - Руси в цілому за добу XI — XIII вв. Автор ставив свою метою стверджити те положення, що наша Україна-Русь в той час мала „виразнішою той лад суспільний, що в Західній Європі звуться феодальним”, „що на Україні - Русі існував типовий феодальний лад“. Але, розуміється, низкою цитатій, що їх наводить автор, йому не пощастило цілком стверджити це положення, та ще й було неможливо. Звичайно, за ту добу у різних країнах нашої землі в більшій чи меншій мірі їхов процес феодалізації, але ж як раз в зазначену добу повній феодалізації землі сильно прешкоджали жваві торговельні зносини, які по суті й утворили ту державну організацію, що її зовуть Кийською державою. Боротьба князів між собою йшла не за земельні маєтки і навіть не за „уділі”, а в першу чергу — за торговельні шляхи, за придбання різних рухомих цінностей взагалі й зокрема половняників, що їх продавали на ринок. Якщо в Галичині в цю добу процес феодалізації був значно поширеніший, то цього не можна сказати про Кийщину або про ту Чернігівсько - Сіверську землю, що найближче зв'язана з „Словом”. Перебудоване за допомогою Хазар Миславом в 20 рр. XI віку, Чернігівсько - Сіверське князівство весь час потім мало князів, які в першу чергу з'являлися агентами певного торговельного капіталу: до самії татарської навали XIII віку Чернігівсько - Сіверські князі всез час ведуть, так би м вити, агресивну політику, добиваючись Кіїва, відшукуючи шляхі до Волги і в Галичину, мріючи про Тмуторокань. Це, як видно, зовсім не феодали, що міцно сидягть на землі й ув'язли цілком у земельну власність. На жаль, для цієї розвідки автор не використав того ж самого „Слова о полку Ігоревім”, де певний матеріал дали б йому, наприклад, такі вирази „Слова”: „ты бо можеш Волгу веслы роскропити, а Дон шеломы выльяти; аже бы ты был, то была бы чага по ногате, а кощей по резане... — й інше. Не стверджує автор певним матеріалом й іншого свого положення, що Україна - Русь „завдяки неминучим історичним умовам свого існування

ї економичним умовам була навіть іще некультурніша, як середньовічна феодальна Європа XII віку". Для справжнього розв'язання цього питання, дуже складного, потрібно було б взяти на увагу й порівняти всі умови економично - культурного життя Східної і Західної Європи того часу.

Що до другої цікавої теми — „Слово і Західно - Європейський середньовічний епос“, то автор, ставлючи це питання, приходить до такого висновку: „щоб це питання розв'яти, не стане сил у наших філологів; тут аж надто потрібна товариська допомога від германістів та романістів“.

В „коментару“ наведена сила цінного наукового матеріалу, але інколи трапляються відомості, які не задоволяють фахівця (напр., на стор. 174 про Тмуторокань, або на стор. 274 довідка нумізматична).

Та проте слід щиро вітати нашу Академію Наук за видання цієї безумовно цінної наукової роботи; можна лише пожалувати, що до неї не прикладено перевідлуду „Слова“ українською мовою і що саму книгу, написану мовою руською, перевідлудено нашою мовою дуже нашвидку.

Володимир Пархоменко

В. Герасименко. Кармалюк в українській народній пісні. Кам'янець - Подільське наукове товариство при Укр. Ак. Наук. Секція історично - філологічна. 16 стор. 1926 р. ц. 35 к.

Література про подільського опришка 30-х років Кармалюка нині збільшилась на один етюд - розівідку В. Герасименка: „Кармалюк в народній українській пісні“. З огляду на те, що перекази про Кармалюка здебільшого, на думку автора, були вільною передачею чуток та споминів не съме народних низів, а переважно їх надшарування - інтелігеннії, то в осн. в розівідки лягли лише народні пісні. Розглядаючи цей пісенний матеріал, В. Герасименко бачить в Кармалюкові героя всеукраїнського. Пісень про Кармалюка чути по всей Україні, чого не можна сказати про велику кількість інших дрібних бунтарів, як от: Звонаренко, Таран, Чумак та інші, про яких ми маємо матеріалу пісенного занадто мало. Автор, як він сам зазначає, намагався оглянути, по можливості, значну кількість варіантів пісень, вихідною ж точкою для ознайомлення з історичною, реальною постаттю Кармалюка була для нього, головним чином, стаття С. Якимовича (Устин Кармалюк в судових актах. Черв. Шлях 1923 р. ч. 8).

Автор обмежується лише пісенним матеріалом, як ми що - йо сказали. Визнаючи за ним не право, ми однак насамперед не згоджуємося з його поглядом, ніжі перекази про опришка не носять народного характеру. Знайомство з літературою цих переказів доводить, що вони записані переважно з уст народу і стверджуються тими варіантами, що й тепер ходять не записані серед народу ж, особливо на Поділлі. І на напу думку, вони де в чим могли б доповнити етюд автора, накреслений на підсегіві пісень. Попереду розівідки та аналізу пісенного матеріалу іде короткий історичний вступ про характер доби Кармалюка — 20-30-х років ХІХ ст. на Правобережжі. Автор зазначає той факт, що великі українські аграрії, не вміючи орієнтуватися в капіталістичних ринках і бувши більш відсталими аграріями, ніж західно - європейські, старалися надолужити своє збільшеною експлоатацією кріпаківкої праці. У данім разі помічниками їх була, за Драгомановим, ціла зграя ріжних урядників: економів, осавулів, війтів, ланових, десятників, гумених, пригонців, козаків, то - що, про котрих раз - у - раз згадують кармалюцькі пісні. Така дійсність і викликала збільшення лісовиків, розбійників, яких життя було отруєне поміщицьким ладом і скероване лише на помсту проти панів та їх довірених. Добавала самого ще й салдатчина — теж примусова за стафаннями панів. На тлі цих фактів і повстала, на думку автора, фігура Кармалюка, з походженням бідного кріпака. В. Герасименко наводить свідоцтва про біографію Кармалюка з пісень про нього, саме про салдатчину, втечу, перші грабунки. Той самий матеріал доводить, що Кармалюк повстав на чолі гурту кріпаків, що були незадоволені й покривдені тодішнім соціально - економічним ладом. В розбійникові тому не почувалося моральної зіпсованості, яка зустрічалася в звичайних бандитах. Грабунки роблено, в народній уяві, не для владої поживи, а для бідних, убогих, не раз через критичне становище — голодне, безхатче життя по лісах.

Нарід послідовно ідеалізував через це саме свого ватажка, закриваючи очі на те, що Кармалюк грабував і не досить багатих і забив на своєму віку не одну людину. Класова ж боротьба, на думку В. Герасименка, пояснює й те, чому до Карма-